

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2007

Legislatíva, rovnosť a spoločnosť

Téma:

**Význam myšlienok predstaviteľa klasickej liberálnej ekonómie pre Slovensko
v roku 2007**

Rovnosť je jeden z ideálov, ktorý sa ľudstvo snaží dosiahnuť. No je to podobná utópia ako vyhladenie ľudského citu, či tvrdenie, že človek je predurčený stať sa bezcitným strojom, vykonávajúcim len príkazy determinované pokrokom a všeobecnou vôľou.

Spomenul som dva dôležité pojmy, pri ktorých je podľa mňa potrebné sa zastaviť a ozrejmiť ich význam. Vyslovil som zmienku o všeobecnej vôli a o rovnosti. Všeobecná vôľa je termín, ktorý sa stal dnes súčasťou našej politickej praxe a reči, bez toho, aby sme sa zaoberali jej významom. Ja sa budem zaoberať len jej spoločenským významom v politike a následne jej dôsledky.

Všeobecná vôľa je spätá s jednomyselnosťou. Avšak v spoločnosti, ktorú tvoria jednotlivci, disponujúci svojimi vlastnými pohnútkami, vlohami a fyzickými predpokladmi je ťažké dospieť k takému riešeniu, ktorý by podliehal jednoznačnosti. Pri aplikácii princípu všeobecnej vôle musíme počítať s jednomyselnosťou, ktorú je možné dosiahnuť buď spontánne alebo kompromisom. Príkladom spontánnej jednomyselnosti je používanie reči; ktorou jednotlivci prijímajú ako prirodzený prostriedok spoločenskej konštitúcie, či peňazí ako uchovávateľa hodnoty a zároveň nástroja k uspokojovaniu vlastných potrieb. Príkladom kompromisnej jednomyselnosti môže byť akt arbitrážneho konania, kedy sa subjekty vopred zaväzujú, že pri vzniku konfliktu oslovia konkrétnu autoritu, ktorá ich rozsúdi a jej výsledky nebudú spochybňované subjektmi. V súčasnosti sa tento pojem najmä v legislatívnom procese, ktorý je prejavom politiky v práve, spája, respektíve zamieňa vo význame vôľa väčšiny. Je to determinované vágnosťou suverenity ľudu, zastupiteľskou formou parlamentarizmu a tvorbou práva, ako prejavu vôle ľudu.

Vo voľbách človek nemá možnosť výberu z niekoľkých alternatívnych volieb, aby tak rozhodil možné riziko straty, ako je tomu na slobodnom trhu. Človek vstupujúci na trh môže v dôsledku kalkulácie odhadovaných nákladov a strát primerane rozložiť svoje riziko. Nemusí celý svoj kapitál zainvestovať do novo začínajúcej firmy, ale môže časť usporiť, časť zainvestovať do cenných papierov a časť môže zúročiť v banke, či použiť na pobavenie svojho okolia. Tým pádom rozložil svoje riziko, avšak bremeno jeho úsudku bude niesť len on sám, poprípade úzky okruh jeho blízkych- rodina, priatelia a nie celá spoločnosť. Vo voľbách je však človek postavený pred voľbu všetko alebo nič. To znamená, že si môže buď vybrať cestu väčšiny a nestáť sa tak do väčšej či menšej miery utlačovanou skupinou alebo cestu víťazstva. Pretože menšina na slobodnom trhu môže svoje potreby uspokojiť, vďaka tomu, že zdroje na slobodnom trhu sú rozložené nerovnomerne a teda aj tovar a služby sú produkované nerovnomerne, aby tak uspokojili dopyt. Vo voľbách teda absentuje princíp jednomyselnosti. Pretože jednomyselnosť znamená jednoznačné stotožnenie sa každé člena komunity z daným aktom.

V teórii suverenity ľudu, si ľud volí svojich zástupcov- deleguje ich, aby politici, teda ich zástupcovia uspokojovali ich politické potreby. Tieto potreby sa uspokojujú prostredníctvom sociálneho plánovania a inžinierstva, ktorého nástrojom je aj legislatíva, ktorá v mnohých prípadoch pripomína obdobie vulgarizácie práva v Ríme. Legislatíva je nutne spojená s redistribúciou zdrojov. Zákonodarca, ktorým je v súčasnosti v Slovenskej republike parlament; teda delegovaní zástupcovia suverénneho ľudu, pristupuje k naplneniu potrieb úpravou právneho poriadku. Vytvára tak privilegované a nepripravované vrstvy.

Znamená to teda, že vo voľbách si voliči vyberajú služby za ktoré sú ochotný platiť. Je však markantný rozdiel medzi víťaznou stranou, ktorá tým, že volila zákonodarnú väčšina dala vedomý prejav vôle k nákupu svojich služieb a porazenou menšinou. Porazená menšina musí za proklamované služby taktiež zaplatiť; teda ich nakúpiť hoci ich vo väčšina prípadov nespotrebuje; buď pod hrozbou represálie a štátneho monopolu na moc, obdobne ako víťazná väčšina. Tým pádom je to evidentné popretie princípu jednomyselnosti. Princíp jednomyselnosti sa zamieňa za princíp väčšiny. Veľa autorov tento princíp odôvodňuje tým, že kým by sme dosiahli jednomyselnosť celej komunity stratili by sme veľa času a problematické riešenie by buď stratilo relevanciu alebo by sa ešte viac vyhrotilo. Teda je tento princíp buď riešením *ad hoc*, alebo riešením možným nadchádzajúcim budúcim sporom. Riešenie sporov ad hoc, však vieme efektívne doriešiť prostredníctvom slobodného trhu. V tejto práci sa však nechcem zaoberať problematikou riešenia vyhrocujúcich sporov, lebo tieto spory sú vo väčšine prípadov výnimočné a treba k nim pristupovať individuálne. Už len formulácia *vyhrocujúce sa spory* môže byť nejednoznačná, pretože nevieme, čo ich determinuje.

Druhým spomenutým sporným ideálom je podľa mňa rovnosť. Niektoré komprehenzívne doktríny sa snažia dosiahnuť ekonomickú rovnosť pospolitosti. Avšak rovnosť je úzko spätá so slobodou v zmysle byť nezávislý a teda konať nezávisle na vôle ostatých. To znamená konať tak, ako to za vhodné uzná každý jednotlivec za vhodné so všetkými negatívami, ktoré pre neho z tohto konania plynú a nezaťahujú do konania iných osôb. Je to sloboda zadaná v negatívnom zmysle, teda *princíp neagresie*. Sloboda v politickom praxi a spoločenskej konštitúcii je možné definovať len v tomto jednoznačnom význame. Nie je možné ju definovať ako *slobodu od nedostatku*. Sloboda od nedostatku je úzko spätá z fyziologickými potrebami človeka. Je to rozdielny význam slova, ako v prvom prípade, kedy sme slobodu definovali ako princíp neagresie. V prvom prípade je totiž sloboda skôr psychologickým stavom, dosiahnuteľným ideálom pre čo najširší počet členov pospolitosti, ktorý je závislý na politickej konštitúcii. Sloboda od nedostatku však nie je dosiahnuteľná pre čo najväčší pocit obyvateľstva. Je to determinované nerovnomernou alokáciou zdrojov, čo je spôsobené biologickými predpokladmi človeka. V prípade, že by sme požadovali v politickej praxi dosiahnutie slobody od nedostatku a teda materiálnu rovnosť je potrebné siahnuť k redistribúcii zdrojov akousi centrálnou autoritou. Tým pádom dospejeme k procesu socializácie¹. Procesom socializácie však nastáva všeobecný pokles životnej úrovne a pokroku. Tým sa dostávame k dvom rozdielnym spôsobom nazerania na rovnosť. Prvým je princíp socializácie, ktorý propaguje socializmus. Druhým je princíp neagresie, ktorý ako cieľ proklamuje liberálne hnutie.

Je dôležité zamerať sa na dva fundamentálne rozdielne významy slova rovnosť. V prvom význame, ktorý sa bežne používa v každodennej reči je rovnosť chápaná v materiálnom zmysle slova. V materiálnom zmysle slova však rovnosť nemožná, kvôli vyššie zmienenému princípu alokácie zdrojov. Je to opäť determinované individualizmom. Každý jednotlivec tvoriaci komunitu je totiž nositeľom predpokladov a vlôh, ktoré nemôže ovplyvniť vlastnou vedomou činnosťou. Medzi takéto vlohy môžeme zaradiť IQ, čo EQ, alebo dobré fyzické predpoklady, ktoré ho predurčujú automaticky na istý výkon práce. Tým pádom sú tieto predispozície vopred garantom spoločenskej nerovnosti a môžu byť predpokladom aj materiálnej nerovnosti. Materiálna nerovnosť môže byť taktiež výsledkom vedomej činnosti predošlej zámernej rozumovej činnosti predkov, ktorý zanechali dedičovi disponibilný majetok. Tým pádom daný subjekt nemusí vynakladať prvotné úsilie na

¹ Tu by som sa rád odvolal na prácu Pošvanc, M.: Teória kapitalizmu a socializmu- sumár knihy H.-H Hoppeho Teória kapitalizmu a socializmu, Liberálni inštitút, [www-libinst.cz](http://www.libinst.cz), e-texty, metodológia.

dosiahnutie istého štandardu a môže sa apriori zamerať na jeho rozkvet, či budovanie vlastného duchovného uspokojenia. Materiálna nerovnosť je výsledkom spoločnosti ako takej, vyplývajúcej zo samostatnej podstaty človeka.

Človek je prirodzene spoločenský tvor, sociálny, ktorý pri vzájomnej kooperácii vytvára rôznorodú spoločnosť. Ľudská spoločnosť nie je rovná, je rôznorodá. Ak by sme v istej komunite chceli zaviesť princíp materiálnej rovnosti, museli by sme automaticky poprieť vyššie spomenuté argumenty rozmanitosti a teda poprieť ľudskú prirodzenosť. Museli by sme pristúpiť k plánovaniu a potieraniu už aj samostatných biologických predispozícií. Materiálne rovnosť je z hľadiska spoločnosti nežiaduca, pretože prináša stagnáciu spoločnosti. A táto stagnácia môže mať za následok sociálne nepokoje, ktoré budú tak rôznorodé, že nie je mojím účelom ich menovať. Avšak môžu mať ďalekosiahlejšie dôsledky ako si vieme predstaviť.

Dostávame sa však k rovnosti, ktorú je možné z hľadiska spoločnosti dosiahnuť. Je to rovnosť pred zákonom. Teda rovnosť disponovať rovnakými právami a povinnosťami a rovnosť prístupu bez ohľadu na spoločenskú príslušnosť. Takáto rovnosť neznamena rovnosť v materiálnom ponímaní. Takáto rovnosť znamená, že jednotlivý členovia spoločnosti majú právo na rovnaký prístup k arbitrom urovnávajúcim ich spory², a toto právo im samozrejme garantuje, že bude s oboma stranami zaobchádzané pri hľadaní equity rovnako v súlade s bona fidei, teda dobrými mravmi. Je potrebné poznamenať, že aj táto rovnosť nie je úplne ideálna. Jednotlivci pristupujú pred súd len v prípade, že nastane taká právna skutočnosť, z ktorej vyvstáva subjektívny právny nárok na hľadanie spravodlivosti.³ Už samostatný predpoklad vzniku spornej právnej skutočnosti predpokladá nerovnosť subjektov. Predpokladá sa, že škodný subjekt je vo výhodnejšej pozícii pred arbitrom, keďže predpokladáme, že spravodlivosť stojí na jeho strane. Rovnosť v tomto prípade znamená, že arbiter použije rovnaké procesné a opravné prostriedky ako v akomkoľvek inom prípade. „Rovnosť obecných pravidiel daných zákonom a obecných pravidiel chovania je však jediným druhom rovnosti pripúšťajúcim slobodu, a je tiež jedinou rovnosťou, ktorou môžeme zaistiť, bez toho, aby sme zlikvidovali slobodu.“⁴

Už od staroveku je možné sledovať že sa spoločnosť nezaobišla bez promulgovaných zákonov. Je však dôležité poznamenať, že v Starovekom Ríme sa kodifikácie zamerali len na právo verejné, teda upravovali otázky Rímskeho štátu. Mohli by sme povedať že sa týkali správneho práva. Do ius civile, teda práva súkromného si zasahovať nedovolili⁵. V dnešnej dobe, si neviem dosť dobre predstaviť, že by sme zrušili legislatívu a zaobišli sa bez nej. Promulgované zákony a výsledná činnosť zákonodarcu a jemu podriadených a príbuzných orgánov sú dnes inherentnou súčasťou našej spoločnosti. Ich odstránenie predpokladá uvedomelú a cieľavedomú činnosť celej spoločnosti a tento proces odhadujem na 300 rokov. Je však potrebné zvážiť niektoré výsledky a prispôbiť ich vyššie deklarovaným prístupom. Nevytváranie privilegovaných a nepriviligovaných stavov v spoločnosti, či nezasahovanie do vytvárania spontánneho poriadku, ktorý sa kreuje aj prostredníctvom slobodného trhu. Je dôležité uvedomiť si, že mnoho služieb ponúkaných politickým trhom dokáže slobodný trh riešiť efektívnejšie. A v takom prípade nie je potrebná prebujnená legislatíva, ktorá by sa tak stala jednoznačnou a jasnou. A jednotlivcom je potrebné nechať toľko priestoru, aký im prislúcha. Je potrebné sa k nim postaviť ako k dospelým zodpovedným jednotlivcom.

² Týmto arbitrom môže byť akákoľvek legitímna autorita, ktorú spoločnosť uznáva. Jej meno a postavenie môže byť v jednotlivých kultúrach rôzne.

³ K problematike spravodlivého zákona sa venujem v osobitnom článku.

⁴ Hayek, F.A. von.: Rovnosť hodnota, zásluha. V Kis, J.: Sočasná politická filosofie. Oikoymenh, Praha 1997

⁵ Pár zásahov však nájdeme ale za celú históriu aktívneho Rímskeho práva ich bolo okolo 50.

ZDROJE

Blaho, P. a Rebro, K.: *Rímske právo*, Iura Edition, Bratislava- Trnava

Hayek, F.A.von: Rovnosť, hodnota, zásluha v Kis, J.: *Současná politická filosofie*, Oikoymenh, Praha 1997

Leoni, B.: *Právo a Sloboda*. Liberalni institut, Praha, 1997